Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas 2002 m. liepos 13 d. **Nr. 135 (28)**

Saturday supplement July 13, 2002 No. 135 (28)

Sąlyčiai istorijos kelyje...

Lietuvoje išspausdintas filosofo Antano Maceinos diplominis darbas *Religijos reikšmė kultūrai* (šiame *Draugo* priede spausdiname santrauką) sudaro progą atkreipti dėmesį į tas žmogaus gyvenimo esmines sritis bei jų tarpusavę sąsają. Maceina pasirinko filosofijos kelią, nors pripažino, kad yra ir kitas, būtent, istorijos kelias. Šiuo pastaruoju keliu ėjęs žymus istorikas Arnold Toynbee pasiekė pagrindinai tokias pat išvadas, kaip ir Maceina, būtent, kad kultūra yra reikalinga religijai klestėti, o kultūrai religija yra itin svarbi: didžiosios religijos, tokia kaip krikščionybė, kultūrą ištobulina ir atbaigia (žr. jo *A Study of History*, Oxford, 1972).

Šiuo metu negalime nuodugniau svarstyti kultūros ir religijos sąlyčių istoriniame kelyje. Pasitenkinsime keliais pavyzdžiais — pačiomis viršūnėmis, kurios vienos nė negali stovėti be jas remiančių kalnų. Pastebėsime, kad jose kultūra su religija tampriai siejasi: kultūra yra atrama religijai (krikščionybei), o krikščionybė kultūrą nuostabiai atbaigia.

Pirma, iš dailės srities. Priešais mus — Michelangelo Siksto koplyčios freskų vaizdas; ant lubų — Senojo Testamento epizodai: nuo pasaulio ir žmonių sutvėrimo iki Kristaus išpranašauto Galutinio Teismo (koplyčios priekinėje sienoje). Tai religinių tiesų įkvėpto meno genijaus darbo vaisius, kuriame ryškus renesanso, klasikinio atgimimo stilius, technika ir net įvaizdžiai: šalia Dievo išrinktų pranašų nutapytos ir antikinių laikų sibilės, žmogiška intuicine nuojauta suvokiančios dievišką Antgamtę.

Žengus trejetą šimtmečių atgal, užtinkame kitą gigantiško dieviško pasaulėvaizdžio paminklą: „Tai *Divina Commedia* (*Dieviškoji Komedija*), kurioje Dante Alighieri nuostabiu epu pavaizduoja žmogaus gyvenimo ir eskatologinio likimo trigubą tikrovę (skaistyklą, pragarą ir dangų). Ir šiam religinės tikrovės įkvėptam autoriui nėra svetima klasika: jį veda Virgilijus ir Beatricė.

Besidairydami tų pačių šimtmečių keliuose, užtinkame į viršūnes iškilusias asmenybes. Tai Kristaus-Idealo galia iškeltieji: Pranciškus Asyžietis (13 amž.), Kotryna Sienietė (14 amž.), Ignacas Lojola (16 amž.); (ne tik tam laikmečiui, bet ir tai dvasiai artimas jiems yra ir mūsų karalaitis Kazimieras). Ir jiems charakteringi jų laikmečio kultūros bruožai. Kristaus idealo vedini, kas teigiama, išryškino, kas keistina, pakeitė, o trūkumus užpildė naujom dvasios kultūros vertybėm.

Kaip tapyboje Michelangelo, kaip literatūroje Dante, taip — ir ypač žmonių bendruomenėje Pranciškus, Kotryna, Ignacas yra iškilūs pavyzdžiai, kurie parodo, kad jų laikų kultūra buvo atrama juose subujojusiai religijai, o pati religija ištobulino ir atbaigė jų pasirinktos srities kultūrą. Dar daugiau: tai, ką Michelangelo atvaizdavo freskose Siksto koplyčioje, o Dante — *Dieviškoje Komedijoje*, tai savyje galutinai įgyvendino *puerillo Francesco*, mistiškojo *Dialogo* autorė ir naująjį Valdovą suradęs sužeistasis riteris *Inigo de Loyola*.

Kęstutis A. Trimakas

Šio priedo puslapiuose...

Michelangelo Siksto koplyčios freskų vaizdas (1 psl.) iliustruoja tai, apie ką filosofuoja **Antanas Maceina** teigdamas, kad kultūra yra atrama religijai (1 psl.) ir kad religija kultūrą tobulina ir atbaigia (žr. *Draugo* kultūriniame priede kitą šeštadienį).

Lietuviai inžinieriai ir architektai stato ir puošia (2 psl.).

Poetės Liūnės Sutemos *Graffiti* (3 psl.).

Poeto Bernardo Brazdžionio grįžimą Lietuvon minintis albumas (4 psl.).

Dr. Alfonso Šešplaukio-Tyruolio palikimas išeivijai (4 psl.).

KULTŪROS REIKŠMĖ RELIGIJAI

ANTANAS MACEINA

Baigdamas filosofijos ir pedagogikos studijas Vytauto Didžiojo universitete Kaune 1932 metais, Antanas Maceina parašė diplominį darbą *Religijos reikšmė kultūrai*. Įvade jis teigė, kad pasirinko tą temą dėl jos didelio tuolaikinio aktualumo. Ta studija, tapusi pamatu vienai iš jo pagrindinių mokslo temų ir gyvenimo rūpesčių, ką tik išspausdinta pirmą kartą po 70 metų, kaipo *Soter* žurnalo priedas, pavadintas *Religija ir kultūra*. Dėl temos šiuolaikinio aktualumo pateikiame studijos santrauką dvejose dalyse: šį kartą — Kultūros *reikšmė religijai;* kitą kartą — *Religijos reikšmė kultūrai*. Tezės ir ištraukų tekstai yra paties autoriaus.

Metafizinį kultūrai ir religijai pagrindą padeda žmogaus kilimas sutartiniu Dievo ir gamtos veikimu.

Žmogus yra nuostabi būtybė ne tik savo sudėtimi ar buvimu, bet taip pat ir savo atsiradimu. Žmogiškasis individas atsiranda sutartinu Dievo ir gamtos veikimu. Gamta parengia medžiagą, tuo tarpu Dievas pats betarpiškai sutveria lytį — dvasinę sielą. Iš substancialaus šitų dviejų pradų susijungimo ir kyla žmogiškasis individas (...).

Visas gamtos procesas prieš žmogų kaip tik ir ėjo ta linkme, kad prirengtų pasaulyje tinkamą fizinę atramą ir tinkamas sąlygas žmogaus atsiradimui bei gyvenimui.

Šitas sutartinis Dievo ir gamtos veikimas įspaudžia ryškią žymę visam žmogaus gyvenimui. Būdamas savo prigimties gelmėm susirišęs taip su Dievu, taip su pasauliu, jis ir sąmoningam savo veikime apreiškia tam tikrą savo nusistatymą tiek Dievo, tiek pasaulio atžvilgiu.

Nagrinėdami, kokiu būdu šitas dvejopas nusistatymas išeina aikštėn, nesunkiai galėsime pastebėti, kad žmogaus nusistatymas Dievo atžvilgiu apsireiškia *religija*, o to pačio žmogaus nusistatymas pasaulio atžvilgiu apsireiškia *kultūra*.

Kame glūdi vienokio ar kitokio nusistatymo, o tuo pačiu religijos ir kultūros, esmė, panagrinėsime toliau. Šiuo tarpu mums yra svarbu tik konstatuoti, kad šitas dvejopas žmogaus linkimas, šitas ontologiškas ryšys su Dievu ir su gamta padeda metafizinį pagrindą tiek religijai, tiek kultūrai. Dėl jo tik vienas žmogus yra ir privalo būti kartu ir religingas, ir kultūringas.

Kultūra yra sąmoningas apipavidalinamas ir žmogaus veikimas prigimtąjį objektą.

Nagrinėdami ne žodį, bet patį juo reiškiamą dalyką, visų pirma kultūros sąvokoj randame *žmogų*. Juk žmogus, o ne kas kita, yra kultūros veikėjas. Jis ją kuria, jis ja naudojasi ir jąją stumia priekin. Be žmogaus nėra įmanoma jokia kultūra. Žmogus tuo būdu darosi *esminis* kultūros dalykas. Bet kultūros sąvokoj yra ir tai, ką žmogus veikia, iš ko jis tą kultūrą kuria, būtent — *pasaulis*. Pasaulis yra materialinė kultūros priežastis. Pasaulio daiktai tam tikru būdu žmogaus paveikti ir pakeisti kaip tik ir sudaro kultūrinius objektus. Šitas veikimas yra sąmoningas ir tikslingas. Kitaip sakant, jis yra vadovaujamas idėjos. Juk tik pagal idėjas žmogus keičia prigimtuosius daiktus ir keičia dėl to, kad jie šitų jo turimų idėjų neatitinka. Dėl šito keitimo pagal idėjas daiktai įgauna naujo pavidalo, naujos formos, yra naujai pertvarkomi ir perorganizuojami. Žodžiu tariant, prigimtieji objektai kultūriniu veikimu yra *apipavidalinami*.

Vadinasi, benagrinėdami kultūros sąvoką, suradome joje šiuos pradus: 1) sąmoningą žmogaus veikimą, 2) prigimtąjį objektą ir 3) apipavidalinimą. Surišę juos priežastingai vieną su kitu, galėsime padaryti išvadą, kad *kultūra yra sąmoningas apipavidalinamasis žmogaus veikimas prigimtąjį objektą*.

Kultūrinis veikimas eina trimis sritimis: *teorine, praktine* ir *estetine*, atitikdamas proto, valios ir jausmo santykiavimą su prigimtaisiais objektais. Dėl to yra gaunamos trys pagrindinės kultūros, kaip ir kultūrinio veikimo sritys, būtent: *teorinė, praktinė ir estetinė*. Visose šitose srityse yra pasiekiami tam tikri laimėjimai tiek subjektyviniu atžvilgiu, tiek objektyviniu. Kai *protas* santykiuoja su prigimtaisiais objektais, tai *subjektyviai* kyla pažinimas. *Valios* santykiavimu atsiranda tam tikras *dorinis nusistatymas*. *Jausmo* santykiavimas pagimdo *estetinį nusiteikimą*.

Beveikdamas kultūriniu būdu, žmogus pasiekia didesnių ar mažesnių ir *išviršinių* laimėjimų, arba *kultūrinių išdavų*. Kultūrinis veikimas yra aktyvinė kultūros pusė, tuo tarpu kultūrinė išdava sudaro jau objektyvinę tos pačios kultūros pusę. Kultūrinis veikimas yra priežastis, kultūrinė išdava josios pasėka. Suprantama, kad šitų išdavų arba pasėkų pasiskirstymas bus toks pat, koks yra ir kultūrinio veikimo pasiskirstymas. Kultūrinis veikimas eina trimis sritimis: teorine, praktine ir estetine. Todėl ir kultūrinės išdavos taip pat susiskirstys į tris rūšis: į teorinio, praktinio ir estetinio veikimo išdavas. Kai proto santykiavimu su prigimtaisiais objektais subjektyviai gautas pažinimas yra objektyvuojamas ir suorganizuojamas į vieną visumą, gaunama *žinija*. Pažinimas iššifruoja ir atstato idealinius tipus, kurie paskui realizuojami žmoguje *dorinėmis* priemonėmis, o materialiniuose daiktuose *estetinėmis*. Pasiekti išviršiniai laimėjimai arba apipavidalinti objektai pagal šituos idealinius tipus sudaro dar dvi kultūrinių išdavų rūšis: *dorą* ir *meną*. Dora todėl yra pasėka valios pastangomis realizuojamo idealinio tipo žmoguje. Tuo tarpu menas yra pasėka kūrybiniais žmogaus sugebėjimais realizuojamo idealinio tipo žmoguje.

Taigi *žinija, dora* ir *menas* yra tos trys kultūros lytys, kurios objektyvuotos atbaigia kultūrinį veikimą. Jos yra organiškai viena su kita surištos ir kuria tuo būdu vieną objektyvuotos kultūros visumą, kurią galima visai teisėtai pavadinti *civilizacijos* vardu.

Religija yra realus, laisvas ir sąmoningas žmogaus santykiavimas su Dievu, kaip su pirmuoju savo principu ir galutiniu tikslu.

Tardami žodį „religija", mes visuomet pirmoj eilėj jo turinyj įžiūrime *Dievą*. Nesvarbu, kad šitas Dievo supratimas gali būti nevienodas, kartais tiesiog net prieštaraujantis. Vis dėlto jis visuomet lieka kaip esminis religijos turinio elementas. Kai tik iš religijos esti pašalinama Dievo sąvoka, ir pati religija darosi mums visiškai nesuprantama. Todėl *Dievas* yra esminis religijos dalykas, be kurio įvairios religijos apraiškos neturėtų jokios prasmės ir jokio pagrindo.

Bet iš kitos pusės religijoj mes randame ir *žmogų*. Juk tie visi daiktai, veiksmai ar žodžiai, kuriuos vadiname sakraliniais, vartojami *žmogaus* ir *žmogui*. Be santykių su Dievu jie, žinoma, neturės religinio charakterio. Šitas charakteris, tiesa jiems ateina Dievo veikimu, bet tik per *žmogaus* tarpininkavimą. Tą rodo visų laikų ir visų tautų religijos. Žmogus jose visados yra tarpininkas tarp Dievo ir pasaulio, tarp tos tikrovės, kuri yra aukščiau jo, ir tos tikrovės, kuri yra žemiau jo; tarp prigimties ir antprigimties. Religijos, kaip ją supranta visi žmonės, nesudaro nei vienas Dievas, nei vienas žmogus, bet tik tam tikras žmogaus, o per jį ir viso pasaulio santykiavimas su Dievu. Todėl Šv. Tomas Akvinietis yra teisingai pasakęs, kad „religio proprie important ordinem ad Deum". Vadinasi, religija savaime, iš savo esmės palenkia žmogų Dievui, kaip pirmutiniam jojo principui ir paskutiniam tikslui. *Šitam palenkime* arba, *geriau sakant, sąmoningai ir laisvam pačio žmogaus nusilenkimo Dievui, pripažįstant jį savo atsiradimo bei buvimo priežastimi ir galutiniu tikslu, reikia ieškoti religijos esmės.* Tiesa, religija turi ir daugiau elementų, bet šitas nusilenkimas yra pagrindas, ant kurio rymo visa kita. Jo nesant, ir religija darosi absoliučiai negalima. Todėl religiją galima bus taip apibrėžti: *religija yra realus, laisvas ir sąmoningas žmogaus santykiavimas su Dievu, kaip su pirmuoju savo principu ir galutiniu tikslu.*

Žmogus per religinį veiksmą santykiuoja su Dievu *visas*, vadinasi, visomis savo galiomis — net fizine savo prigimtimi. Todėl religijoj galima rasti visus tris momentus, kuriuos radome ir kultūroj, būtent: *teorinį, praktinį* ir *estetinį*. Kitaip nė būti negali. Juk jeigu žmogus pripažįsta Dievą, kaip Vyriausią tiek savo atsiradimo, tiek buvimo priežastį, tad ir turi su juo santykiuoti visomis savo galiomis. Iš kitos pusės žmogiškasis individas yra nepadalinamas. Todėl jei jis santykiuoja, tai santykiuoja *visas*. Čia dalyvauja ir protas, ir valia, ir jausmai (...) Iš proto santykiavimo visų pirma kyla šioks toks, tegul ir nelabai tobulas, *Dievo pažinimas,* kaip būtina supozicija tolimesniems santykiams. Pasitikėjimas religijoj dėl absoliutinio Dievo

Nukelta į 2 psl.

Kultūra tobulina prigimtį, o patobulintoji prigimtis savo ruožtu sudaro tinkamesnes sąlygas klestėti kultūrai; religija daro teigiamos įtakos kultūrai, o ši savo ruožtu duoda galimybės našesniam religijos veikimui.

— Antanas Maceina

Inžinierių ir architektų kūryba

Amerikos Lietuvių inžinierių architektų sąjungos Čikagos skyriaus meno ir kūrybos paroda.

Akivaizdu, kad Amerikos Lietuvių inžinierių architektų sąjungos (ALIAS) Čikagos skyrius išgyvena gražios veiklos laikus. Sumanymas atskleisti architekto-inžinieriaus kūrybinės veiklos erdvę, pasaulį, pakvietus savuosius narius ir svečius surengti parodą, kilęs architekto Vytauto Pesecko mintyse, toliau nuosekliai plėtojamas inžinierės Aurelijos Dobrovolskienės, dabartinės ALIAS Čikagos skyriaus kopirmininkės, su didžiausiu pasisekimu buvo įgyvendintas 2002 m. gegužės mėn. 26 d., atidarant parodą Čiurlionio galerijos salėse, Jaunimo centre. „Visada malonu, kai išsipildo troškimai, bet dar maloniau, kai įvyksta tai, ko net nesitikėjai", — džiaugėsi Aurelija Dobrovolskienė raginusi savuosius, kvietusi svečius, surinkusi medžiagą katalogui, kurį Ričardo spaustuvė puikiai atliko parodos atidarymo dienai.

Tą vakarą svečius sutiko ALIAS Čikagos skyriaus iždininkė Birutė Mickevičienė, parodą atidarė vicepirmininkas Rimantas Gurauskas, gausiai susirinkusius sveikino kopirmininkė Aurelija Dobrovolskienė trumpai pristatydama kiekvieną parodoje dalyvaujantį autorių. Architektė, žinoma *Žaltvykslės* sambūrio aktorė Violeta Drupaitė-Cole, dainininkė Nijolė Penikaitė, pianistė Kristina Vilutytė atliko meninę programą — sėkmingas dainavimas ir gero akompanavimo derinys, perpintas poezijos posmais, sukurtais čia pat šalia mūsų esančių autorių: archit. Vytauto Pesecko, dail. Aldonos Pečiūrienės ir buv. ilgametės sekretorės Laimos Patašienės, taip neseniai Čikagos adresą pakeitusios į naują Lietuvoje, skambančiais atsisveikinimo, išsiskyrimo motyvais.

Erdviose Čiurlionio galerijos salėse gražiai dera skirtingais keliais į dailę atėjusių autorių darbai. Mokslas, kultūra, kūryba, poezija, viskas svarbu architekto Vytauto Pesecko veikloje. ALIAS centro valdybos narys, ALIAS leidinio *Technikos žodis* redaktorius, aviatorius, rašantis įdomius straipsnius, savo paveiksluose ir žemę stebi iš skrydžio žvilgsnio, portretine tapyba atiduodamas pagarbą artimiems, jausmu pripildantis gamtos vaizdus, potepiu išryškinantis senosios architektūros grožį. Šioje parodoje dalyvauja gerai žinomų architektų Kerelių šeima, tęsianti lietuviams būdingą kūrybos tradicijų ir specialybės perimamumą. Vyresnysis Albertas Jonas Kerelis, architektas, gerai žinomas tiek Amerikoje, tiek ir Lietuvoje, dirbęs įvairiose kompanijose, 1962 m. įsteigė savo firmą, o nuo 1968 m. 25 metus dirbo Cook County architektu. Jo sukurtai *Facilities Design LTD firmai* nuo 1995 metų vadovauja jo sūnus, Albertas Jonas Kerelis, jaunesnysis, taip pat architektas. Šioje firmoje dirba ir martelė, architektė Lilija Birutė Gelažis. Vyresnysis A. J. Kerelis, ilgametis ALIAS pirmininkas, veikėjas, parodoje prisistato Rako stovyklai jaunystėje sukurtu projektu — čia ir pamatai, kaip architektas lengvai valdo pieštuką, liniją, toną, spalvą. O pastatytų statinių nuotraukose: metalo, stiklo, betono tūrių ir plokštumų kompozicijose ryškėja mėgiamas stilius, architektūros kryptis. Šalia tėvo ir sūnaus kūryba. Įvairių stilių vienos šeimos neabejotinai įdomūs ir fotogeniški namai traukia dėmesį. Tai firmos *Facilities Design, LTD* įvykdyti projektai. Svarbu žinoti, kad ši firma apima beveik visas projektavimo sritis, o taip pat vykdo istorinių pastatų atstatymus kaip New Lenox, IL, Orland Park, IL, puikiai įgyvendintus projektus. A. J. Kerelis jaun. studijavo universitete Urbanoje, IL, studijas tęsė Prancūzijoje, įgijo bakalauro, magistro laipsnius, turi leidimus projektuoti Michigan valstijoje.

Parodos dalyviai visiškai išnaudoja galimybę plačiai pristatyti savo kūrybos ir veiklos sritis. Salėje patraukis dėmesį žaismingas, žalsvo rudo glazūra padengta keramikinė skulptūra „Povandeninis judesys", išraiškingos formos „Afrikietiškas uzbonas". Tai jaunojo archit. A. J. Kerelio darbai. Čia pat gali surasti ir iliustracijas Gabriel Garcia Marquez *Šimtas vienatvės metų* knygai. Tai archit. Lilijos B. Gelažis kūryba.

Tarp tradicinių kūrinių išsiskiria inžinierės Dalios Jurgelevičienės gėlės, miestų vaizdeliai. Jos kūryba, tai ne tik gėlės regėjimo forma, tai gamtos ir pasaulio išgyvenimo būdas, sava spalva, potepis, linija, kompozicijos įvaldymo tvarka, savi emocijų išlydžiai. Tiek koloritiniu, tiek stiliaus požiūriu jos kūryba nevienalytė, vienuose kūriniuose dominuoja primityvusis sluoksnis, kituose ryškėja profesionalumas, dar kituose abiejų sluoksnių dermė. Nesaistoma jokių profesinių kanonų, kuria pasikliaudama regėjimo skvarbumu, intuicija ir vidine klausa. Žmogaus kūryba supa ir lydi mus buityje, tai moters pašaukimas paprastas vietas paversti grožio salelėmis. Tokią salelę atrandame galerijoje, kur erdvėje sklando inžinierės Marijos Ruseckienės, aukštaitės, baigusios Lietuvos Žemės ūkio akademiją, miškininkės, dainininkės, piešėjos, karpiniai iš popieriaus. Čia jaukiai dera tech. mokslų daktarės Marijos Vanagaitytės, Lietuvos tautodailininkės, dirbančios liaudies meno motyvais, papuošalai ir bliuzelė iš lino; sesučių Šumskyčių kūrinėliai: Dovilės piešinukas bei meniška lino staltiesė ir Ramintos, dirbančios dailininke animacininkę, knygos, lietuvių kalbos vadovėlio kitataučiams iliustracijos.

Trečiojoje Čiurlionio galerijos salėje eksponuojamų kūrinių autoriai priklauso dabartinei, našiai amerikiečių, o ir lietuvių ruošiamose parodose dalyvaujančių, menininkų grupei. Universalias šiuolaikinės tapybos tradicijas reprezentuoja dailininkė Liucija Aniūnaitė-Kryževičienė, 1964 m. baigusi Vilniaus Dailės institutą (dabar — Lietuvos Dailės akademija), kurianti klasikinio gobeleno, batikos, žakardo ir akvarelės technika. Dalyvaujanti ir dalyvavusi daugybėje parodų įvairiausiose pasaulio šalyse, miestuose, galerijose, dailininkė profesionalė visą savo gyvenimą paskyrusi kūrybai, šioje parodoje atsiveria kaip puiki koloristinės tapybos, akvarelės meistrė, virpančiai švelniais violetiniais atspalviais, tonais pustoniais kuria *Gegužės muzika* paveikslo skaidrią nuotaiką. Švelniai persiliedamos iš vienos plokštumos į kitą spalvos gilėja, tolsta ir vėl priartėja. Audringosios kosmoso kompozicijos, sukurtos autorine technika, ativerei erdvės sprogimu be atilsio genančiu žiūrovo žvilgsnį. Kūriniai tampa grumtynių lauku, kuriame galinėjasi įniršis ir švelnumas, agresija ir šviesos spindesio rimtis.

Dekoratyvus realybės stilizavimas, rami spalvų gama, išlaisvinta vaizduotė ir kūrybinis gyvybingumas jaučiasi architektės Irenos Šaparnienės kūryboje. Batika — tai karšto vaško, šilko ir dažų sąveika, tai galimybė šilke kurti grožį, žaismingai plėtojant simbolių ir architektūros nuotaikas suabstraktinta forma. Darbų atlikimo technika, vos regimas linijų tinklas ar išryškėjantis kontūras bei spalvų blyksniai paveiksluose — variacijose architektūros tema virsta harmoningomis menėmis struktūromis, o atviras šviesos spindulys ar vakaro auksinė žara įžiebia gyvybės kibirkštį sustingusių pilkų tonų ir linijų dermėje.

Tvirtais žingsniais mokslas ir dabartinė kompiuterinė technika įsiveržia ir į meno pasaulį: stebina fotomenininko Pečiūros skaitmenine fotokamera užfiksuotas žiedų grožis. Kompiuterinės technikos ir spalvų dermės įvairumu besižavinti dailininkė A. Pečiūrienė vedanti į *Tolimas planetas, Nepažintas erdves* — atskleidžia daugialypes kūrinio sandaros galimybes, plokštuminėse dekoratyvinėse kompozicijose išryškindama įvairių geometrinių elementų jungtis ir atsirandančius kontrastus. Nusipelniusi Lietuvos meno veikėja, 1964 m. baigusi Vilniaus Dailės institutą (dab. Lietuvos Dailės akademija) dalyvavusi daugelyje parodų įvairiose pasaulio šalyse, romantišką nuotaiką išsako poezija.

Algimantas Aušiūra, svečias iš Lietuvos, įdomus, išradingas architektas, sėkmingai projektuoja individualius gyvenamuosius namus, visuomeninės paskirties pastatus, įrengia originalius interjerus. Kauno politechnikos institute įgijęs inžinieriaus-architekto specialybę, nuo pat studijų laikų meistriškai lieja akvareles, atvirai nusakančias dailininko būsenas, stiprų natūros pojūtį ir paveikslo tarpsmą: erdvė prisodrinta gamtos tikrumo ir gyvybės, alsuoja momentine motyvo situacija. Pieštuku vos vos nužymėdamas temos kontūrus vienu impulsu lieja lyrinius Lietuvos vaizdus. Paveikslus iš Lietuvos atvežė Lietuvos operos svečias, režisierius Eligijus Domarkas. Dailininkų kūryba yra skiriama žiūrovui. Kiekvienas jums patikęs kūrinys gali papuošti jūsų buitį, įsikurti jūsų namuose. Aurelija Dobrovolskienė visada suteiks reikiamą informaciją.

Paroda apžvalginė, didelės apimties, pristačiusi skirtingų pomėgių žmones, lyg nuotykis su laiminga pabaiga. Tai didelis parodos sumanytojų ir rengėjų nuopelnas, nes surastas savitas sprendimas leido susitikti su įdomiais autoriais, pajusti tą pozityvią patirtį ir galimybę įsitikinti, kaip atsiveria žmogaus vidinis pasaulis. Norisi tikėti, kad šis pirmas bandymas yra tik pradžia įdomios tolesnės ALIAS Čikagos skyriaus veiklos. Paroda vyksta Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre.

Laima Krivickienė

Grupė Amerikos lietuvių inžinierių ir architektų sąjungos (ALIAS) Čikagos skyriaus suruoštos meno ir kūrybos parodos dalyvių, iš kairės: Dalia Jurgelevičienė, Marija Vanagaitytė, Lilija Gelažis, Albertas Kerelis, jaunesnysis, Liucija Kryževičienė, Aldona Pečiūrienė, Vytautas Peseckas, Albertas Kerelis.

Parodos organizatoriai ir meninės dalies atlikėjos, iš kairės: Rimantas Gurauskas, skaitovė Violeta Drupaitė-Cole, solistė Nijolė Penikaitė, pianistė Kristina Vilutytė, Aurelija Dobrovolskienė ir Birutė Mickevičienė.

Zigmo Degučio nuotraukos

DAILĖS DARBAI

Kairėje:
Aldona Pečiūrienė-Stasiūnaitė.
Žemė-žmonių planeta.
Kompiuterinė grafika, 1998.

Viduryje:
Vytautas Paseckas.
Bažnyčių bokštai.

Dešinėje:
Liucija Aniūnaitė-Kryževičienė
Gyvenimas tarp gyvenimų.
Autorinė technika,
popierius, guašas, 1994.

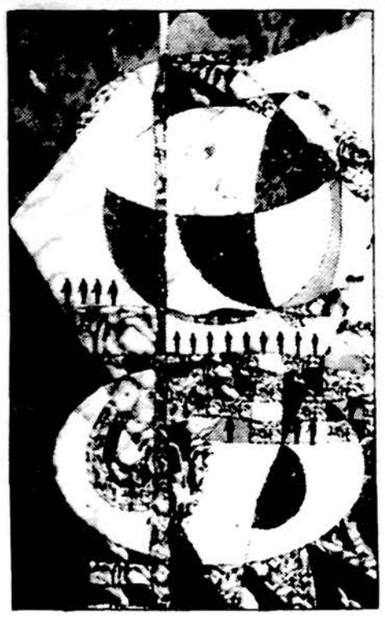

Kultūra kaip religijos atrama

Esama ankšto paralelišk-umo tarp kultūros ir religijos sričių tiek subjektyviniu, tiek objektyviniu atžvilgiu.

Iš viso to, kas buvo pasakyta, matyti, kad tarp kultūros ir religijos esama ankšto paralelizmo. Tiek teorinė, tiek praktinė, tiek estetinė sritis ir kultūroj ir religijoj kyla ir plėtojasi labai paraleliškai. Visa tai savaime siūlosi patyrinėti, kokia yra šito paralelizmo prasmė. Ar tai yra tik pripuolamas daiktas, ar gal jis siekia giliau ir rodo išvidinius religijos ryšius su kultūra. Eidami nuo gyvenimo apačios, visų pirma ten randame *prigimtį*. Ji suteikia gyvenimui materialinį pagrindą. Kai šitoji prigimtis esti apipavidalinama pagal žmogaus idėjas, gaunama *kultūrą*. Vadinasi, prigimtis yra kultūros atrama. Bet pati kultūra argi jau atbaigia gyvenimą? Aišku, ne. Tai įstengia padaryti tik religija. Šitas tvirtinimas antrame skyriuje bus įrodytas plačiai. Čia pasitenkiname jį tik konstatavę. Jei taip, tuomet kultūra savo ruožtu taip pat darosi atrama religijai, kuri tęsia toliau kultūros darbą, kaip kultūra tęsia prigimties darbą, ir jį atbaigia. Tuomet aiškėja ir minėto paralelizmo prasmė. *Jis atsiranda dėl to, kad religija visomis savo sritimis rymo ant atitinkamų kultūros sričių*, kaip kad kultūra rymo ant prigimties, ir jas kelia aukštyn, suteikdama joms naujos prasmės ir naujo tobulumo.

Šitas paraleliškumas atsiranda dėl to, kad religija visomis savo sritimis rymo ant atitinkamų kultūros sričių.

Kiekviena religijos sritis rymo ant atitinkamos kultūros srities ir galop visa religinė visuma arba Bažnyčia turi savo atrama kultūrinę visumą arba civilizaciją. Kad galima būtų įžiūrėti *išvidinį* kiekvienos religijos srities sąryšį su atitinkama kultūros sritimi, čia visas tas sritis panagrinėsime paskirai.

Tikėjimas pasiremia pažinimu, dogmos — žinija, meilė doriniu nusistatymu, Šv. Bendravimas — dora; viltis — kūrybiniu nusiteikimu, kultas — menu, Bažnyčia — civilizacija.

A) *Teorinė sritis.* Teorinei religijos sričiai subjektyviniu atžvilgiu priklauso tikėjimas, o objektyviniu — tikėjimo išpažinimas arba dogmos — išviršiniu būdu formuluotos tikėjimo tiesos.

Tikėjimas yra ne kas kita, kaip pripažinimas tikromis Dievo apreikštų tiesų ne dėl išvidinio jų aiškumo, bet dėl absoliutinio Dievo autoriteto, kuris neklysta ir neklaidina. Dėl to tikėjimas visados yra pasėka sutartinio proto ir valios veikimo. Neaiškios tiesos būtinu būdu neapsprendžia proto. Todėl čia turi įsikišti valia. Bet iš kitos pusės tikėjime privalo būti ir minimumas protinio elemento. Jau pats tikėjimo apibrėžimas parodo, jog protas, kad galėtų tikėti, turi pažinti du dalyku: buvimą Dievo, kaip absoliutinio autoriteto, ir apreiškimo faktą bei jo kilmę iš Dievo. Šių dalykų nepažinimas ir patį tikėjimą padarytų negalimą arba mažiausiai paverstų jį lengvapėdišku pasitikėjimu, neturinčiu kritiško patikrinimo. Tuomet nebūtų galima atskirti tikrojo apreiškimo nuo netikro ir tai, kas apreikšta, nuo to, kas pramanyta suklydusių mokytojų. Todėl pažinimas Dievo, kaip apreiškimo autoriaus, pažinimas apreiškimo fakto ir ženklų, rodančių jo tikrumą, yra būtina tikėjimui atrama. Jau Laktancijus, yra pasakęs, kad reikia pirma Dievą pažinti, o tik paskui jį garbinti — „prius est Deum scire, consequens colere". Ir Katalikų Bažnyčia Vatikano susirinkimo nutarimu, grasindama atskyrimu tiems, kurie sakytų, jog iš sutvertų daiktų negalima pažinti Sutvėrėjo, pripažįsta, kad pažinimas padeda tikėjimui pagrindą. O Šv. Tomas Akvinietis visai teisingai pastebi, kad „tikėjimas nereikalauja prigimtojo proto tyrinėti to, kas tikima, bet reikalauja tam tikro tyrinėjimo tų dalykų, kurie atveda žmogų į tikėjimą, pvz. kad tai yra Dievo pasakyta ir stebuklais patvirtinta". Vadinasi, pažinimas padeda pagrindą ne

Nukelta į 3 psl.

Sveikiname

Jubiliatę...

LIŪNĖ SUTEMA

Penktojo poezijos vakaro programos dalyvė 2002 m. gegužės 11 d., Čikagoje

Iš *Graffiti*

Po vidurnakčio, kai užmigt negaliu,
žaidžiu su žemėlapiais — :
perkraustau tautas
nubrėždama joms kitas sienas —
sukeičiu kalnų vietas,
pakeičiu upių vagas —
išmėtau ežerus, surasdama
jiems kitas daubas — —
Ir kaip nuostabu! —
Visi tyli — — —

Ūmai, kai pragysta tretieji gaidžiai,
nieko pakeisti nebegaliu —

Neklastoju,
tiktai žaidžiu, svajoju —
greitai lietūs nuplaus, nuskalaus —
ir vėl bus kaip buvę — :
įprasta, nepakeičiama, ramu — —

Tik paliks suklastotos valstybių sienos,
ne mano suklastotos, svajotos — —
tai žaidimas kitų —

Mokaus gyventi be žodžių —
ir ką, tu, brauki prabėgom?
Ir ką, tu rašai paskubom,
Ką reiškia tavo ženklai,
nebe sakiniai,
ant patilčių, tvorų, sienų
ir skaudžiai manyje ? —
Tu savęs nebematai,
tu manęs nebegirdi —
Tegu — — Nesvarbu — —
Tik kvėpuok, kvėpuok —

Šermukšnio uogų spalva,
ryškia ir aitria,
tu išpažįsti:

nemyliu žmogaus —
tik gyvenu šalia jo.
Nemyliu žemės,
tik gyvenu joje —
dar gyvenu,
iš istorijos išmesta —

Bevaisiai, alkani sodai —
nederlingi, ištroškę laukai —
kokie?
kurių nebėra:
tu vakar rašei kreida
ant mano nugaros — —
rėplioja miestai,
lyg šimtakojės pabaisos,
beprotnamiai suaugę,
lyg neišbrendami miškai —
nei vieno skynimo,
nei vieno kirtimo,
kuriuose išsilietų saulė ar mėnuo,
kuriuose žaistų vaikai,
ar svajotų mylintys —
tu šiandien rašai kreida
ant mano nugaros —

Rytoj išsinersiu iš rūbo,
nutrinsiu, nudulkinsiu tavo žodžius,
jų nesuprasdama,
tik jausdama, kad esu kalta —
kalta, kad nebuvau su tavim
skaistykloj ir pragare —
ir skauda, skauda kaip rakštis po nagu,
kurio negali ištraukti
ir turi laukti kada supūliuos,
kad būtume kartu —

Nekartoki manęs, tai ne aš kalbu —
esu tabula rasa, kurioje
Vienintelis rašo mano vardu —
aš tik pasirašau ir priimu,
laukdama kada mane ištrins —

Gyvenu graffityje —
dar neištrinki, neužlieki mano namų
savo baltu potvyniu —
dar leisk man pabūti —

Graffiti uždraustas —
Negalima savo jausmų
rašyt, braukyt viešai —
Tu manęs negirdi,
tu savęs nematai —
Tegu — — Nesvarbu — —
tik kvėpuok, kvėpuok
ir ištrinki viską
savo kvėpavimu —

Pagaliau baigiau teplioti graffitį,
nusiploviau nuo rankų dažus lietumi —
švaru — tuščia — švaru —
ir tavo kvėpavimas viską aptraukė
tirštu rūku —
tik kvėpuok, dar kvėpuok
ir pasakyk paskutiniu atodūsiu,
kuomi nusiplaus rankas mankurtai,
liūtimi, potvyniu ar melo tiesa?
(ir tokia yra!)
„Amžiną atilsį duok mirusiems Viešpatie,
ir aniems, kurie dar čia."

KULTŪRA... (iš 2 psl.) tikėjimo objektams, bet tikėjimo motyvams. Tas pažinimas, kuris turi tarnauti tikėjimui atrama, yra visais atžvilgiais tikroji kultūros apraiška, priklausanti teorinei josios sričiai.

B) *Praktinė sritis.* Praktinei religijos sričiai subjektyviniu atžvilgiu priklauso meilė, o objektyviniu — Šv. Bendravimas, nes objektyvuota meilė, turinti tą patį objektą — Dievą, jungia visus tikinčiuosius į vieną religinę bendruomenę, kuri katalikų religijoj išauga net ligi mistiškojo organizmo. Meilė religijoj kyla iš žmogaus valios santykiavimo su Dievu. Suprantama, kad ją pranokti turi bent minimalinis Dievo pažinimas, nes čia, kaip ir kitur, turi galios dėsnis, kad „nil volitum, nisi praecognitur".

Meilės veiksmu tarp Dievo ir žmogaus susidaro tam tikras bendravimas (comunicatio) ta prasme, kad mes dalyvaujame Jo laimėje, o iš savo pusės intencija visa ką atiduodame Dievui. Tuo būdu Dievo meilės esmę sudaro savitarpinis žmogiškųjų ir dieviškųjų gėrių subrendimas, gimdąs aukščiausią meilės laipsnį — *draugiškumo meilę* (amor amicitiae), lotyniškai vaidinamą *caritas*.

Bet jeigu taip, jeigu Dievo meilė savo pagrinde turi draugiškumą, tuomet aiškėja, kad ji sąmoningai gali pasireikšti tik ten, kur yra bent minimalinis dorinis nusiteikimas kitų žmonių atžvilgiu.

Dorinis valios nusiteikimas kitų žmonių atžvilgiu arba minimalinė jų meilė jau yra kultūros apraiška, priklausanti praktinei josios sričiai. Žmogus pačioje savo prigimtyj turi linkimą bendrauti su kitais žmonėmis ir net su visu pasauliu. Šitą linkimą jau yra pastebėjęs Aristotelis ir dėl jo pavadinęs žmogų „zoon politikon" — žmogus yra visuomeninis sutvėrimas. Kol šitas linkimas yra savaimingas prigimties veržimasis, tol jis nepriklauso kultūros sričiai. Bet su tuo momentu, kai jis iškyla sąmoningumo švieson, kai žmogus supranta reikalą bendrauti su kitais ir juos mylėti, jau pasirodo kultūrinis šitokio nusistatymo pobūdis. Tas savaimingas prigimties linkimas esti dabar sąmoningu būdu apipavidalinamas pagal atitinkamas proto idėjas. Šitam procese jau galima rasti visas kultūrinio veikimo žymes. Vadinasi, religinis nusiteikimas Dievo meilei turi savo atrama kultūrinį nusiteikimą žmonių meilei. Todėl juo šitas kultūrinis valios nusiteikimas bus didesnis, juo žmonių santykiai vienų su kitais bus draugiškesni, juo bus sudarytos geresnės sąlygos klestėti Dievo meilei, kuri paskiau grįžtamuoju būdu pakilnina ir įprasmina žmonių meilę bei jų sugyvenimą. Ir priešingai, kur papročiai bus barbariškesni ir žiauresni, ten ir Dievo meilės supratimas bus labai primityviškas, o net ir pats Dievas bus laikomas žiauriu despotu, kaip buvo senovėj ir dabar yra nekultūringose tautose.

Kai dorinis valios nusistatymas žmonių atžvilgiu yra nerealizuojamas išviršinėmis lytimis, gaunama objektyvinė praktinė kultūros srities pusė arba *kultūrinė bendruomenė*. Ji savo ruožtu, kaip kita to pačio dalyko pusė, sudaro atramą *religinei bendruomenei*, kylančiai iš vienijančio Dievo meilės veikimo. Ir iš tikro, realus religinės bendruomenės egzistavimas nėra įmanomas be minimalinio kultūrinio žmonių susidraugavimo. Žinoma, Šv. Bendravimas šitą susidraugavimą pakelia į aukščiausią laipsnį ir suteikia jam giliausios prasmės. Bet jis visados yra jo reikalingas, kaip materialinės atramos, kurią paskui galėtų apipavidalinti pagal dieviškąsias idėjas.

Taigi vėl priėjome išvadą, kad ir visa praktinė religijos sritis turi savo atrama visą praktinę kultūros sritį. Dievo meilė rymo ant žmonių meilės, o Šv. Bendravimas — ant kultūrinio susidraugavimo.

C) *Estetinė sritis.* Vilties priskyrimas estetinei sričiai gali pasirodyti iš karto nelabai aiškus ir vargiai pateisinamas. Bet įsigilinus iš vienos pusės į estetinio veikimo, iš kitos — į vilties esmę, galima šitą priskyrimą visiškai pagrįsti. Juk kas gi yra estetinis veikimas? Tai ne kas kita, kaip žmogaus pastangos materialinėj tikrovėj realizuoti jos idealą. Kiek dorinis veikimas liečia žmogų, tiek estetinis — pasaulį, pakeldamas jį į aukštesnį buities laipsnį ir daugiau ar mažiau artindamas jį prie jojo pirmavaizdžio. Tuo būdu jis veikiamuosius savo objektus vaizduoja lyg ir būsimojo tobulo pasaulio šviesoj, kada daiktai bus atbaigti visoj pilnatvėj ir kada faktinoji jųjų prigimtis visiškai sutaps su idealiąja. Dėl to ir estetinio veikimo išdavos arba meno kūriniai visuomet turi tam tikrą simboliškumo charakterį, per kurį jie darosi daugiau ar mažiau tobulomis būsimosios daiktų tvarkos atšvaitomis. Šita prasme ir Vl. Solovjovas yra pasakęs, kad „meniškas grožis žmogaus gyvenime yra tik *simbolis geresnės vilties*, trumpai trunkanti vaivorykštė ant tamsaus chaotiško mūsų buities skliauto". Tai tik silpnas švystelėjimas ir neilgas apsireiškimas tobulosios daiktų tvarkos. Bet jis žadina mumyse viltį, kad kada nors ir kur nors visas materialinis pasaulis bus perkeistas pagal dieviškąjį savo pirmavaizdį. Todėl estetinis veikimas daros labai ankštai surištas su viltimi. Dar daugiau, viltis kaip tik ir remiasi prigimtąja savo puse, kuri priklauso kultūrai, ant estetinių žmogaus išgalių, nes kiekvienas veikimas gimdo viltį pasiekti tinkamų rezultatų. Tą pat daro ir estetinis veikimas. Tiesa, prigimtosios tikrovės netobulumas šitą viltį susilpnintų ar net ir visai sugriautų, jei jai neatsirastų antgamtinis pagrindas: religijos pažadėjimas perkeisti materialinį pasaulį. Bet iš kitos pusės šitoji viltis nepagrįsta religija nebūtų galima, jei žmogus nesurastų jai materialinės atramos estetiniam savo veikime į materialinius daiktus. Vadinasi, viltis, kaip religinis nusiteikimas, turi savo atrama viltį, kaip estetinį nusiteikimą keisti daiktus pagal jų idealinius tipus. Estetinės religijos srities susirišimas išeina dar labiau aikštėn vilties objektyvacijoj.

Viltis religijoj yra ne kas kita, kaip laukimas, paremtas Dievo pažadėjimu, giliausių prigimties troškimų patenkinimo. Žmogus pasitiki Dievo pažadais, ir šitas pasitikėjimas, kaip jau buvo minėta, verčia žmogų pareikšti jį regimais ženklais, išviršiniu būdu Dievą pagarbinant, Jam padėkojant ir pareiškiant Jam savo meilę. Šitie regimi ženklai ir sudaro tikra prasme *kultą*. Mūsų klausimui nėra reikalo nagrinėti, kaip per šituos ženklus reiškiasi Dievo veikimas. Mums svarbu pažiūrėti, kuo pasinaudoja kultas, kaip materialine savo atrama.

Kulte galima įžiūrėti tris pagrindinius elementus: *žodžius, veiksmus ir daiktus*. Tyrinėdami žodžių vartojimą kulte, galime lengvai pastebėti, kad jie čia nevartojami palaidai, bet visuomet surišami vienas su kitu, kuriant tuo būdu maldas, giesmes, skaitymus ir t.t. Šitas surišimas jau yra aiškiausias kultūrinis veiksmas, priklausąs estetinei kultūros sričiai. Čia pagal tam tikrą idėją yra apipavidalinamas žodinis gaivalas, stengiantis pajustiniu būdu apreikšti jame realizuojamą mintį. Šitokios pastangos, šitoks materialinio gaivalo palenkimas lyties valdžiai yra estetinis veikimas, daugiau ar mažiau tobulai objektyvuojamas religinėj žodinėj kūryboj. Taigi kulto reikalams vartojami žodžiai priklauso estetinei kultūros sričiai. Tas pats yra ir su *veiksmais*. Juos gamina tam tikri žmogaus kūno judesiai, daromi taip pat pagal tam tikrą idėją. Čia fizinė žmogaus prigimtis tarnauja priemone pajustiniu būdu išreikšti vieną ar kitą mintį, vieną ar kitą norą. Todėl šitoks kūno judesių apipavidalinimas taip pat yra tikra prasme estetinis veikimas ir priklauso kultūros sričiai. Tai yra religinis plačiai suprastas choreografijos menas. Dar ryškiau kulto atsirėmimą į estetinę kultūros sritį parodo kulto reikalui vartojami *daiktai*. Tiesa, pačiam primityviškajam kulte daiktai imami tiesiog iš gamtos ir vartojami neapipavidalinti.

Kultui tobulėjant, jis vis labiau reikalauja estetinės kultūros srities paramos. Šventyklos, indai, drabužiai ir visi kiti tobulesnių religijų vartojami kulto daiktai jau yra visai ryškiai apipavidalinti ir todėl patyrę estetinio veikimo. Tai ypač ryškiai išeina aikštėn katalikų religijos kulte, kuris būdamas tobuliausias, kartu įima savin ir tobuliausius kūrybinio žmogaus genijaus laimėjimus (...) Kur menas yra tobulesnis, ten ir kultas gali būti gražesnis ir gali aiškiau apreikšti savo prasmę.

gos, aktualus religijos veikimas daros negalimas. Šitai sąlygai tobulėjant, tobulėja taip religijos supratimas, taip jos praktikavimas, iš kitos pusės, juo religija yra tobulesnė, juo didesnio ji reikalauja kultūros pakilimo, kad galėtų vaisingai išplėtoti savo veikimą. Todėl bus suprantama, kodėl Krikščionybė, kaip tobuliausia religija, buvo apreikšta tik po labai ilgo žmonijos prisirengimo. Ir toji Evangelijos „plenitudo temporum" — „laikų pilnybė" galima visai teisėtai laikyti minimaliniu Krikščionybei sąlygų paruošimu.

Jeigu dabar imsime *religinę visumą*, kurią sudaro visos trys minėtos religijos sritys, taip pat turėsime sutikti, kad ji savo atrama turi *kultūrinę visumą*. Vadinasi, kaip kultūra daros atrama religijai, taip objektyvuotoji kultūra arba *civilizacija* darosi atrama objektyvuotajai religijai arba *Bažnyčiai*. Didėjant civilizacijos gerybėms, gerėja ir Bažnyčios gyvenimas, nes jomis pasiremdama, ji gali našiau išplėtoti savo veikimą. Nenuostabu todėl, kad Katalikų Bažnyčia labai lanksčiai panaudoja savo reikalams visus moderniosios kultūros laimėjimus, sudarydama tuo būdu sau stiprią atramą visose srityse. Santykiai tarp kultūros ir religijos, tarp civilizacijos ir Bažnyčios kaip tik dėl to ir darosi normaliausi Katalikybėje. Čia neniekinama kultūra ir jos vaisiai, bet labai vykusiu būdu panaudojama aukščiausiems religijos tikslams. Šv. Povilo pasakymas „visa yra jūsų, jūs gi Kristaus" nurodo katalikybės pažiūras tiek į kultūrą, tiek į religiją. Pasaulis privalo būti palenktas apipavidalinamajam kultūros veikimui per žmogų. Bet visai tai dar nėra galas. Visi šitie laimėjimai yra tik *atrama* aukštesniam religijos veikimui, kuris apgaubia visą prigimtąją tikrovę.

Religijos ir kultūros skirtingumas

Religija iškyla aukščiau už kultūrą, kaip atbaigiamasis gyvenimo laipsnis ir todėl nuo kultūros skiriasi tiek vykdomąja, tiek materialine, tiek formaline, tiek siekiamaja priežastimi, nes jose visose atsiranda naujų elementų, kurių kultūros priežastyse nėra.

Jeigu religija yra žmogaus santykiavimas su Dievu, o išskiriami nė gamtos dėsniai, einą vienintele vykdomaja priežastimi prigimtyj. Vis dėlto čia žmogus juos tvarko ir kreipia pagal savo nuožiūrą taip, kad jie virsta tik instrumentaline priežastimi, kurios padedamas žmogus lengviau pasiekia savo tikslą. Tuo būdu žemesnio gyvenimo laipsnio — prigimties vykdomoji priežastis — gamtos dėsniai aukštesniam gyvenimo laipsny — kultūroj įgauna tik pagalbinės reikšmės. Bet vis dėlto jie nėra išskiriami ir negali būti išskirti. Žmogus pasigauna jų pagalbos, palenkdamas juos savo reikalavimams.

Žengdami iš kultūros į religijos sritį, ir čia randame tą patį. Vyriausia vykdomoji religijos priežastis yra *Dievas*. Religijoj, kaip ir kultūroj, taip pat yra apipavidalinimas. Tik kultūroj šitas apipavidalinimas yra vykdomas žmogaus ir pagal netobulus žmogaus suvoktus idealinius tipus, tuo tarpu religijoj jis yra daromas Dievo ir pagal amžinuosius Dievo esmėje glūdinčius pirmavaizdžius. Bet ir žmogus čia nenustoja reikšmės. Kaip kultūroj veikia ir gamtos dėsniai, taip ir religijoj veikia ir žmogus, su tuo tik skirtumu, kad kultūroj gamtos dėsnių veikimas yra nesąmoningas ir nelaisvas, tuo tarpu religijoj žmogus veikia visai laisvai ir sąmoningai, nors šitas veikimas vis dėlto įgauna labiau pasiduodančio pobūdžio, ir formuojąs aktingumas jau priklauso Dievui. Taigi, religijoj žmogus taip pat yra vykdomoji priežastis, bet jau antraeilė, daugiau net instrumentalinė, laisvai pasiduodanti Dievo veikimui, kuria ateirėmęs jis keičia prigimtąją tikrovę pagal dieviškuosius pirmavaizdžius. Dar daugiau, žmogus religijoj ne tik kad yra atrama Vyriausios Priežasties veikimui, bet jis ir pats — ir tai visų pirma — šito veikimo patiria, jis pats pirmiausia esti Dievo apipavidalinimas, o tik paskui per jį religijos galybe keičiamas ir visas pasaulis. Vadinasi, kultūroj žmogus yra vyriausia vykdomoji priežastis — apipavidalintojas, tuo tarpu religijoj jis tampa labiau objektu — apipavidalinamuoju. Bet ne tik jis vienas. Šitoji religijos įtaka, šitos pastangos materialinę tikrovę lyg ir sudievinti išeina aikštėn palaiminimuose ir pašventinimuose, kurie teikiami net ir daiktams, skirtiems profaniškam vartojimui. Visos tobulesnės religijos, o ypač Krikš-

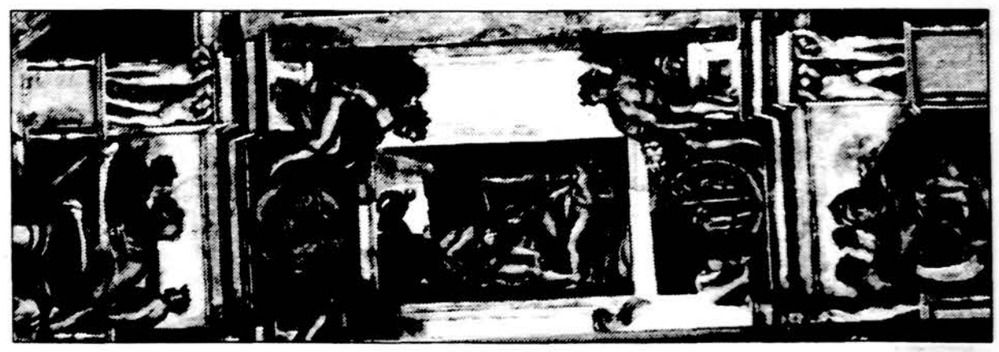

Siksto koplyčios lubų freskos. Centre: nuo vyno apsvaigęs. Nojus, užtiktas savo trijų sūnų. Dešinėje: pranašas Joelis skaito ritiniuose užrašytus Dievo žodžius. Kairėje: susikaupusi Delfų sibilė žvelgia į ateitį.

Tuo būdu pernagrinėję visas religijos sritis, priėjome išvados, kad jos visos turi savo atrama atatinkamas kultūros sritis ir kad nuo šių tobulumo pareina ir tobulesnis religijos pasireiškimas. Nereikia čia padaryti klaidos, matant, kad kultūra tuo būdu daros religijos priežastis. Anaiptol. Kaip smegenys yra tik sąlyga sielos veikimui, taip ir kultūra yra tik sąlyga religijos pasireiškimui. Bet nesant šitos sąlykultūra to pačio žmogaus apipavidalinąs veikimas per pasaulį, tuomet žmogus, darosi jungiamoji grandis tarp šių dviejų gyvenimo sričių. Bet jojo vaidmuo kultūroj yra visai kitoks negu religijoj. Kultūroj žmogus yra tikra prasme subjektas arba vykdomoji josios priežastis. Jis tik vienas iš visos empirinės tikrovės teturi galios sąmoningu savo veikimu apipavidalinti prigimtį pagal idėją. Tiesa, kultūroj nėra čionybė, turi pašventinimų ir palaiminimų ne tik namams, javams, gyvuliams, bet net ir susisiekimo priemonėms: laivams, tiltams, gelžkeliams, telegrafui, telefonui ir t.t. Tuo būdu pasirodo, kad veikiamuoju religijos objektu yra ne tik pats žmogus, bet ir visa jo sukurta kultūra arba kultyvuotoji gamta. Šitas dalykas darosi aiškesnis dar ir dėlto, kad, kaip matėm, religija

Nukelta į 4 psl.

LEIDINIAI

Poetas Bernardas Brazdžionis grįžta į Lietuvą

Išspausdintas gausiai iliustruotas almanachas

Poetas Bernardas Brazdžionis 1989 m. gegužės 23 d. su žmona Aldona, dukra Saule ir dukraite Dalyte atskrido į Vilnių. Tautos dainių, išpranašavusį Lietuvai laisvę, sugrįžusį į tėvynę po 45 metų, sutiko oro uoste kelių tūkstančių minia su didžiausiomis ovacijomis. Nešiojo jį ant rankų. Poetą su žmona Aldona priėmė kardinolas Sladkevičius. Jis lankėsi Kryžių kalne, kur atnešė ir pastatė šeimos padėkos kryžių. Buvo išleista Bernardo Brazdžionio poezijos rinktinė *Poezijos pilnatis* su naujausia knyga *Po aukštaisiais skliautais* (100,000 egz.). Rašytojų klube susirinko apie 60 rašytojų ir poetų jį pagerbti. Poetas aplankė Maironio antkapį arkikatedros bazilikos sienoje Kaune. Dalyvavo Poezijos pavasario atidarymo renginyje prie Laisvės paminklo ir tos pačios dienos vakarą Lakštingalų slėnyje. Laureatu paskelbiamas Bernardas Brazdžionis. Kelionė į Stebeikėlius, kur 1907 m. gimė poetas. Čia laukė minia žmonių, iš visur ėjo žmonės tartum į atlaidus, norėdami susitikti ir išgirsti jo žodį. Jis dalyvavo Poezijos pavasario uždaryme Šv. Jono bažnyčioje Vilniuje, kur skaitė savo kūrinį *Bažnyčios statytojai*. Operos baleto teatre buvo surengtas poezijos vakaras, skirtas iš Lietuvos išvykstančiam Poetui pagerbti. Ten jis skaitė *Dainuokit vergijoj prisikėlimą* ir kitus eilėraščius. Gegužės 31 Kalnų parke Vilniuje surengta Bernardo Brazdžionio poezijos popietė, nes nėra tokios salės, kuri galėtų sutalpinti norinčius jį pamatyti ir išgirsti.

1991 m. poetas Bernardas Brazdžionis lanko Lietuvos mokyklas. Pradėjo Vilniaus 34-ja vidurine mokykla, kurios trys mokiniai ir du mokinių tėvai žuvo prie Televizijos bokšto. Vyko į Lietuvių namus. Kaune aplankė *Saulės* mokyklą. Iš čia pasuko į Lietuvos pietryčius — Šalčininkų ir Nemenčinės mokyklas. Toliau važiavo į Panevėžį, Pasvalį, Biržus. Žadeikių mokykla, kurioje kadaise poetas mokėsi, pavadinta Bernardo Brazdžionio pradžios mokykla. Tolimesnė kelionė — Dotnuva, Kėdainiai, Suvalkijos mokyklos. Tada davė šuolį į Žemaitiją iki Kretingos, Palangos. Per mokyklas jį lydėjo losangeliečiai Juozas Kojelis ir adv. Žibutė Brinkienė bei Kultūros ir švietimo ministerijos atstovė Živilė Bandorienė. Poetas buvo visur gražiai sutinkamas, sveikinamas ir pats daug kalbėjo, skaitė pritaikintus eilėraščius. Genovaitė Paulikienė apie patirtus įspūdžius taip atsiliepia: „Maži ir dideli šildėme sielas prie Bernardo Brazdžionio žodžių, kurių vieną kitą Dievas padiktuoja, o kitus — pats poetas pritaiko" (*Švyturys* 1991 m. gegužės 25). Poetui suteiktas Pasvalio miesto garbės piliečio vardas.

1993 m. belaukiant Lietuvoje popiežiaus Jono Pauliaus II, Vilniaus arkikatedroje su Bernardu Brazdžioniu savo poeziją skaitė ir keletas kitų poetų. Šv. Antano bažnyčioje sekmadienio popietėje Poetas skaitė eilėraščius, parašytus įvairiais laikotarpiais, taip pat ir naujausius, parašytus Šv. Tėvo apsilankymo Lietuvoje proga. Panašus susitikimas su Poetu tą dieną buvo ir Karmelitų bažnyčioje Kaune.

1994 m. birželio 17 d. Vytauto Didžiojo universitetas Kaune suteikė jam garbės daktaro vardą. Savo kūrybą Bernardas Brazdžionis skaitė Pasaulio lietuvių dainų šventėje Kauno Dainų slėnyje ir kitur.

1995 rugsėjo 13 d. Bernardas Brazdžionis atvyko į Vilniaus oro uostą. Juos sutiko Kauno Maironio vidurinės mokyklos moksleivės. Už didelius nuopelnus Lietuvos Respublikai ir Kauno miestui jam buvo suteiktas garbės piliečio vardas ir regalijos. Jį lydėjo pedagogas Juozas Kojelis. Ta proga kalbėdamas su žurnalistais, Brazdžionis prisiminė pirmąją sovietų okupaciją, kai pagarbinti Staliną buvo parinkti trys kandidatai: jis, Salomėja Neris ir Kazys Boruta. Jį išgelbėjo Cvirka protestuodamas: „Ką šitam davatkai, krikdemui tokią garbę duoti!" Ta „garbė" teko Salomėjai.

1997 m. Bernardas Brazdžionis su žmona Aldona vėl atvyko į savo jaunystės miestą Kauną praleisti vasarą. Jis dalyvavo savo kolegos Jono Aisčio memorialinio muziejaus atidaryme Rumšiškėse. Pažaislio vienuolyne skirtas susitikimas buvo Poeto 90-čio atžymėjimui. Panašūs susitikimai su Poetu buvo N. Akmenėje ir kitur.

1999 m. birželio 3 d. Bernardas Brazdžionis susitiko su šiauliečiais almanacho leidėjais ir rėmėjais. Lankėsi vidurinėje mokykloje, kur buvo sutiktas su duona ir druska. Jam buvo užrišta tautiniais motyvais austa su įrašu juosta. Poetas dalyvavo Šiaulių dramos teatre *Meškiuko Rudnosiuko* premjeroje. Rudenį Biržų *Tylos* viešbutyje Poetas su žmona Aldona dalyvavo Brazdžionių giminės susitikime.

Šios žinios parinktos iš almanacho *Poetas Bernardas Brazdžionis grįžta į Lietuvą*. Almanachas didelio formato, kietais viršeliais, arti 200 puslapių. Jame daugybė įdomių nuotraukų iš vietovių, kurias Poetas Lietuvoje lankė ir buvo su dideliu entuziazmu sutiktas. Spausdino Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.

Ignas Medziukas

KOREKTŪROS KLAIDA. Atitaisoma korektūros klaida (*Draugo* kultūr. priede, 2002. 07.06, 4 psl.). Julijos Švabaitės eilėraščių knygą iliustravo dail. Veronika Švabienė (ne Švabaitė).

Albumas apie Poeto apsilankymą tėvynėje

Poetas Bernardas Brazdžionis grįžta į Lietuvą. Taip pavadintas albumas, tuoj pasirodysiantis knygynuose. Jis išėjo Poezijos pavasario dienomis ir jau pristatomas Los Angeles. Bernardui Brazdžioniui šiemet vasario 2 d. sukako 95. Dėl amžiaus ir ne geriausios sveikatos sukaktuvinės jo pagerbimo iškilmės perkeltos į šį laiką.

Naujas albuminis leidinys aprėpia tik vieną vyriausio lietuvių poeto gyvenimo atkarpą — apsilankymus Lietuvoje. Pirma viešnagė 1989-ųjų pavasarį įsirėžusi į žmonių sąmonę kaip triumfališkas Bernardo Brazdžionio ir jo teisybės grįžimas į atgimstančią Tėvynę. Jai skirtas geras trečdalis albumo vaizdų ir pasakojimų. Sutikimo Vilniaus oro uoste vaizdai nulemia šios ypatingos knygos atmosferą; didžiulė minia, tuoj pakėlusi lauktąjį svečią, aukštyn, plačiai išskleistos. Poeto rankos, pirmi tribūnišku balsu sakomi žodžiai: „Lietuva, nuėjusi Golgotos kryžiaus klaikų kelią"), nuotaika, švytinti susirinkusiųjų veiduose, garsusis eilėraštis *„Aš čia — gyva"*... Nuotraukos ir pasakojimai (Valerijos Baltušienės), laiškų ištraukos atkuria poeto tribūno ir pranašo sugrįžimo įspūdžius. Šie ir kiti 1989-ųjų vaizdai išraiškingai pasakoja ir apie Poetą, ir apie permainų laiko nusiteikimus, laisvės žygin pakilusios tautos bendrumo jausmą, okupacijos išsekintų žmonių skaistėjančius veidus, mitinginę to meto dvasią. Visa, kas lig šiol išleista apie Atgimimo metus, Baltijos kelią, Nepriklausomybės atkūrimo įvykius, — dabar papildyta Bernardo Brazdžionio žygio per Lietuvą, įspūdingais vaizdais, įsiliejančiais į didelę jo posmų žadintos tautos išsilaisvinimo upę. Tai apsilankymas Kryžių kalne, susitikimas su kardinolu V. Sladkevičium, Poezijos pavasario laurai, skaitymai Kalnų parke ir iškilmės Operos ir baleto teatre (spausdinama ir čia pasakyta A. Zalatoriaus kalba), dramatizmo ir džiaugsmo kaita nuotraukose iš Stebeikėlių, Poeto ranka ant Nijolės Sadūnaitės peties, iš dangaus krintanti šviesa ant skaitančio *Poezijos pilnatį*, tada išleistą 100,000 egz. tiražu ir išgraibstytą.

Albumo vaizdų ir žodžių tėkmė gal būtų perdėm pakili, jeigu nuo penkiolikto puslapio neatsirastų Poeto rankraščio faksimilė „Iš užrašų knygutės". Tokių įrašų — visai rimtų ir žaismingų — leidinyje paberta nemažai. Jie suteikia knygai intymaus jaukumo, kelionės dienoraščio dvasios, visai kitu stiliumi atkartoja albumo atvartuose spausdinamą garsųjį eilėraštį *Per pasaulį keliauja žmogus*. Beje, eilėraščiai, įterpiami į vaizdų tėkmę, tartum kalbasi su reginiais, veidų ruožiu ir susitikimo džiugesiu, suteikia albuminiam leidiniui pakilaus poetiškumo.

Metai po metų. Toks yra vaizdų ir tekstų kelias. Taigi po džiaugsmingos pirmosios kelionės — juodai įrėmintas 1991-ųjų sausio rėžis su tuomet parašyta balade. „Kruvino sekmadienio lelija", Bernardo Brazdžionio straipsniais Amerikos lietuvių spaudoje, griežtai žvelgiančiais į sunkmetį. Ir tuoj pat prasideda antras didelis ciklas — apie jo 1991 metų kelionę per Lietuvos mokyklas. Tas žygis — lyg tvirtinimas, kad gyvos poezijos įkvėpės jaunimas turės stiprinti savo valstybę, auginti jos kultūrą, stoti kritusių vieton. Čia matome ne tik Bernardą Brazdžionį, bet ir Vytę Nemunėlį vaikų būriuose, skaitome nuodugnią S. Kojelio (tos kelionės bendražygio) apžvalgą, saugius Rudnosiuko sukūrėjo eiliuotus ekspromtus.

Svarbus, tartum savaime suprantamas potėpis — Bernardo Brazdžionio nuolatinis buvimas bažnyčių erdvėje, pabrėžiantis jo asmenybės ir kūrybos krikščioniškąją linkmę. Šią kryptį savaip užbaigia viena iš paskutinių spalvotų reprodukcijų — popiežiaus Jono Pauliaus II paskirto Šv. Grigaliaus Didžiojo Riterių Komandieriaus ordino įteikimas.

Albume eksponuojamos ir kitos svarbesnės regalijos arba jų teikimo iškilmės — 1939 m. Valstybinės literatūros premijos laureato diplomas, kitų premijų lakštai, Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Gedimino I laipsnio ordino įteikimas, Vytauto Didžiojo universiteto Garbės daktaro pagerbimas ir kita.

Rankraštinių įrašų jaukią dvasią savaip pratęsia Poeto artimųjų atvaizdai. Žmona, sūnus, seserys, dukra, dukraitės — visad greta. Parodoma didelė Brazdžionių giminė, ją telkiančio asmens dydis ir paprastumas. Santūriai ir lakoniškai įterpta vaikystės, jaunystės, darbo JAV žinių ir vaizdų.

Knygos vertę didina informacijos gausa — svarbių paliudijimų bei apibendrinimų rasime parašuose po nuotraukomis, perspausdintuose straipsniuose ar jų ištraukose (T. Venclovos, V. Kubiliaus, M. Macijauskienės ir kitų),

Poetas Bernardas Brazdžionis grįžta į Lietuvą albumo sutiktuvėse. Rašytojų sąjungos klube Vilniuje, birželio 27 d. kalbėjo Lietuvos Rašytojų sąjungos pirmininkas Valentinas Sventickas. Sėdi kiti kalbėjusieji: svečias iš Los Angeles Juozas Kojelis, Rašytojų sąjungos Kauno skyriaus vadovas Petras Palilionis ir albumo apipavidalintojas dail. Gediminas Pempė.

Gedimino Žilinsko nuotrauka

Dr. A. Šešplaukis-Tyruolis (kairėje) tariasi dėl savo bibliotekos ir archyvų perdavimo Lituanistikos centrui su LTSC pirmininku prof. dr. Jonu Račkausku ir Maironio lietuvių literatūros muziejaus muziejininke Virginija Paplauskiene.

Dr. Alfonso Šešplaukio-Tyruolio kūrybinis palikimas

Lietuvių rašytojų draugijos literatūrinės premijos 1997 m. laureato dr. A. Šešplaukio-Tyruolio biblioteka ir kūrybinis palikimas buvo perduotas Lituanistikos tyrimo ir studijų centro globai. LTSC rašytoją dr. A. Šešplaukį-Tyruolį pažįsta jau seniai, jau 1986 metais LTSC išleido jo studiją *Lithuanica Collections in European Research Libraries*.

Dr. A. Šešplaukis-Tyruolis 1933 m. baigė VDU teologijos-filosofijos fakultetą. 1944 m. pasitraukė į Austriją, paskui į Vokietiją. Germanistikos bei anglistikos studijas tęsė Innsbruko universitete, kur gavo filosofijos daktaro laipsnį. 1949 m. atvyko į JAV, buvo vienas iš Lietuvių mokytojų sąjungos steigėjų. 1951 m. persikėlė į New York'ą, kur dėstė literatūrą bei lingvistiką Kolumbijos universitete iki 1963 m. Nuo 1964 m. iki 1975 m. profesoriavo Notre Dame universitete. Spaudoje dažnai pasirašinėdavo slapyvardžiais. Spausdino eilėraščius, noveles ir vaikams, daugiau kaip 80-ies knygų autorius. Priklauso Lietuvių žurnalistų sąjungai, Lietuvių rašytojų draugijai, Lietuvių katalikų mokslo akademijai, Lituanistikos institutui. Bendradarbiauja daugelyje lietuvių žurnalų bei laikraščių.

Lituanistikos tyrimo ir studijų centras, vadovaujamas prof. dr. Jono Račkausko, jau daugiau kaip 20 metų kruopščiai kaupia ir saugo išeivijos palikimą. Dr. A. Šešplaukio bibliotekai ir archyvui LTSC išnuomavo atskiras patalpas Jėzuitų vienuolyne. Rašytojas ruošiasi nuolat gyventi Lietuvoje, bet būdamas tikras lietuvybės saugotojas ir puoselėtojas, jis nusprendė savo biblioteką, rankraščius, susirašinėjimus su įvairiais visuomenės ir kultūros veikėjais, visą savo gyvenimo darbą palikti išeivijoje, Lituanistikos tyrimo ir studijų centro Pasaulio lietuvių archyve, kad auganti karta galėtų susipažinti ir įvertinti, kiek daug yra padaryta, saugant kalbą ir kultūrą.

Neseniai LTSC iš Lietuvos lankėsi Maironio lietuvių muziejaus vyr. muziejininkė Virginija Paplauskienė, kuri padėjo tvarkyti Pasaulio lietuvių archyve saugomus ir kaupiamus literatūrinius fondus, sudarė profesonalius aprašus, aplankė daugelį išeivijoje gyvenančių rašytojų ir poetų. Ne išimtis buvo ir dr. A. Tyruolis. Bendravusi su rašytoju, Virginija Paplauskienė pasidžiaugė, kad aprašus ir kitą informaciją ji bei visi besidomintys galės gauti per LTSC elektroninį puslapį. Gauti memorialiniai daiktai vis primena, kiek daug buvo padaryta, kiek daug parašyta Lietuvos kultūrai ir išeivijai. Mokslininko darbo atmosfera, pažįstami ir bendradarbiai, kurie dar neišioja gyvą atminimą, labai traukia tyrinėtojus iš Lietuvos, norinčius susipažinti, pastudijuoti ar bent pabūti toje lietuvių visuomenės ąžuolo aplinkoje.

Dr. A. Šešplaukis-Tyruolis atidavė savo biblioteką, kurią sudaro daugiau kaip 2,000 knygų, dauguma jų su autorių autografais, rašomąjį stalą bei darbo kėdę, pažadėjęs grįžti iš Lietuvos ir dar daug ir produktyviai dirbti, gal dar parašyti ne vieną knygą... Užsimojimų ir planų tikrai daug. Rašytojo visada lauks mylimos knygos ir alkūnėmis nutrintas, bet dar labai mielas ir savas rašomasis stalas bei darbo kėdė. Dr. A. Šešplaukiui rašomasis stalas ir kėdė yra labai brangūs, nes jam juos padovanojo profesorius, hidrologas Steponas Kolupaila, daug nusipelnęs Amerikos, Lietuvos bei išeivijos mokslui ir kultūrai.

Linkime dr. A. Šešplaukiui-Tyruoliui sveikatos ir negęstančios kūrybinės energijos.

Skirmantė Miglinienė

Skirmantė Miglinienė yra Lituanistikos tyrimo ir studijų centro archyvų direktorė.

KULTŪRA... (iš 3 psl.) visomis savo sritimis rymo ant atitinkamų kultūros sričių ir todėl negali savo veikimu nedaryti šioms įtakos.

Iš viso to matyti, kad religijos nieku būdu negalime įtraukti į kultūros sritį. Priešingai, ne religija įsiglaudžia į kultūrą, bet kultūra į religiją. Šitas visų kultūrinių elementų buvimas religijoj gal ir pastūmi kai ką religiją laikyti tik atskira kultūros dalimi. Bet nereikia užmiršti, kad be to, kas sudaro kultūros esmę, religijoj yra naujas dalykas, būtent: Dievybė ir josios veikimas, kuris religiją ir iškelia aukščiau už kultūrą ir išplečia josios ribas.

Vyriausia *vykdomąja* priežastimi kultūroj yra žmogus, o religijoj Dievas. Žmogus čia, kaip kultūroj gamtos dėsniai, yra pagalbinė vykdomoji priežastis, galima pavadinti ir instrumentaline priežastimi. *Materialinė* priežastis kultūroj yra prigimtis ir gamta, tuo tarpu religijoj kultūra ir civilizacija. Į nekultyvuotąją gamtą religija neveikia. *Formalinė* priežastis kultūroj yra žmogiškosios idėjos, kurios apsireiškia trimis kultūrinio gyvenimo lytimis: žinija, dora ir menu. Tuo tarpu religijoj žmogiškųjų idėjų vietoj stoja dieviškieji pirmavaizdžiai, ir kultūrinio gyvenimo lytis pakeičia atitinkamos religinio gyvenimo lytys: tikėjimo išpažinimas, Šv. Bendravimas ir kultas. *Siekiamąja* išvidine priežastimi kultūrai yra civilizacija, o religijai — Bažnyčia. Siekiamoji išviršinė priežastis kultūrai yra religija, o religijai — Dievas. Kitaip sakant, kultūra parengia sąlygas įsigalėti religijai, o religija visą pasaulį galutinai sujungia su Dievu.

Kultūrinė atrama religijai yra ryškiausia. Užtat ir religija savo ruožtu kultūrai taip pat daro didžiausios ir tiesioginės įtakos. *Ji ne tik ją kelia aukštyn, bet ir atbaigia.* Panagrinėti religijos reikšmę kultūrai ir yra skiriamas šitas darbelis.

(Tęsinys kitą savaitę.)